

Kipa, Emil

Wspomnienia pośmiertne : Władysław Konopczyński (1880-1952)

Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 45, 101-103

1952

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

należytego wyzyskania dla kliniki duru badań czysto teoretycznych. Wyniki szczegółowego badania mocznika i chlorków we krwi oraz odczynu Biernackiego powiązał on z rozważaniami patogenetycznymi w układzie mimowolnym.

Jeśli przejrzymy uważniej szereg jego obserwacji dotyczących różnych spraw chorobowych, jak stwardnienie nerek, choroby narządu trawienia, płamicy naczyniowo-porażennej na tle posocznicy, prosówki itd., to ujrzymy jego postać nie tylko jako wytrwanego klinicysty, ale i wybitnego uczonego-lekarza.

Jego poważny dorobek naukowy, zdolności pedagogiczne obok wielkiej skromności i prostoty pozostawiły wszystkim, którzy Go znali i z Nim współpracowali, niezatarte wspomnienie uczonego-lekarza i pełnowartościowego obywatela. Cześć Jego świetlanej pamięci!

Władysław Melanowski

Władysław Konopczyński

(1880 — 1952)

Władysław Konopczyński urodził się 26 listopada 1880 r. w Warszawie. Po ukończeniu Wydziału Prawnego Uniwersytetu Warszawskiego ze stopniem kandydata nauk wyjechał do Lwowa, gdzie studiował historię pod kierunkiem Szymona Askenezego i uzyskał stopień dr filozofii w r. 1907.

W r. 1911 habilitował się na Uniwersytecie Jagiellońskim. Jako pracę habilitacyjną przedłożył dwutomowe dzieło pt. *Polska w dobie wojny siedmioletniej*, które ukazało się w monografiach z dziejów nowożytnych, wydawanych przez Szymona Askenazego. W r. 1912 osiadł w Krakowie na stałe.

Po wybuchu I wojny światowej znalazł się w Szwecji, skąd wrócił już na katedrę, mianowany w r. 1917 profesorem historii Polski. W r. akad. 1938/39 był dziekanem Wydziału Filozoficznego. W listopadzie 1939 r. wywieziony został przez hitlerowców razem z innymi profesorami Uniwersytetu Krakowskiego do obozu w Sachsenhausen. Wrócił z obozu w lutym 1940 r., wykładał i prowadził seminarium na tajnym uniwersytecie aż do r. 1945, w którym podjął z powrotem normalną pracę profesorską. Ale przeżycia obozowe nie minęły bez następstw. Konopczyński zapadł na ciężką i przewlekłą chorobę serca. Przeniesiony na emeryturę, spędził resztę swego życia na pracy naukowej w domu. Zmarł po ciężkich cierpieniach 13 lipca 1952 r.

Pracę naukową rozpoczął Zmarły bardzo wcześnie. W roku śmierci przypadał właśnie jubileusz jej 50-lecia. Zaczął w r. 1902 od artykułów w Wielkiej Encyklopedii tzw. Sikorskiego. W r. 1904 na spółkę z późniejszym swoim szwagrem i profesorem odrodzonego Uniwersytetu Warszawskiego Karolem Lutostańskim tłumaczył Esmeina *Zasady prawa konstytucyjnego* (wyd. w Warszawie 1904 r.). Zaraz potem przeszedł jednakowoż do pracy w dziedzinie historii, nie wychodząc odąd z bibliotek i archiwów. Jeżeli chodzi o wiek XVIII, który stanowił główną dziedzinę jego zainteresowań i badań naukowych, imponował wiedzą i najgruntowniejszą znajomością epoki i całej odnośnej literatury. Nie zdarzyło się nigdy, aby nie znał lub co najmniej nie słyszał o jakiejś istniejącej publikacji w tym zakresie. Jeżeli chodzi o archiwa i zbiory archiwalne, wystarczy powiedzieć, że do tomu I swojej w gruncie rzeczy pierwszej ob-

szerniejszej monografii *Polska w dobie wojny siedmioletniej*, wydanej w r. 1909, wyzyskał materiał z 20 archiwów. Cyfra imponująca jak na początkującego historyka, który poza zbiorami krajowymi sięga do Paryża i Londynu, Sztokholmu, Drezna, Wiednia, Berlina, Moskwy i Petersburga. A z biegiem lat ilość poznanych i przeszukanych archiwów wzrosła. W r. 1936 w wielkim dziele *Konfederacja barska* przytacza 54 zbadane archiwa, a ilość aktów, które widział, określa na milion. Cyfry zawrotne. W kołach przyjaciół i znajomych mówiono o nim jako o „archiwozercy“, czego sam zresztą nie negował.

Nie ustając nigdy w pracy Konopczyński w rezultacie z równą swobodą i znajomością rzeczy mówił i pisał o sprawach polskich, jak i obcych XVIII wieku. W Szwecji np., gdzie go poznano w okresie przymusowego pobytu w czasie I wojny światowej, ceniono go i liczone się z jego zdaniem, a Szwedzka Akademia Nauk mianowała go swoim członkiem po ukazaniu się pracy Zmarłego pt. *Polska a Szwecja 1660 — 1795* (Warszawa 1924). Już przedtem Polska Akademia Umiejętności mianowała go w r. 1922 swoim członkiem korespondentem, zaś w r. 1933 — członkiem czynnym. Najwcześniej, bo już od r. 1908, był członkiem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego.

Spuścizna naukowa Konopczyńskiego jest imponująca. Dokładna bibliografia jego prac drukowanych zajęłaby z pewnością parę arkuszy druku. On sam obliczał, że gdyby chciał wydać zbiorowe wydanie wszystkich swoich prac, to zajęłoby ono 60 tomów 400-stronicowych.

W dorobku Zmarłego dają się ustalić pewne linie badań. Uczony prawnik z zamiłowaniem zajmował się przede wszystkim problemami polityczno-ustrojowymi, do których przywiązywał wielką wagę. Z tej dziedziny należy wymienić dwa jego główne dzieła: *Geneza i ustanowienie Rady Nieustającej* (Kraków 1917) i obszerną, wyczerpującą monografię *Liberum veto* (Warszawa 1918). Przez lata całe zbierał poza tym materiał do dzieła o konfederacjach, obliczonego na 2 tomy, które nie wiem, czy zdołał już wykończyć, ale do ostatka nad nimi forsownie pracował.

W dziedzinie historii politycznej główne jego dzieła to wspomniane już wyżej *Polska w dobie wojny siedmioletniej* (Warszawa 1909-11, 2 t.) i *Konfederacja barska* (Warszawa 1936-38, 2 t.). Do nich należą także *Polska a Szwecja od pokoju oliwskiego do trzeciego rozbioru 1660 — 1795* (Warszawa 1924), *Polska a Turcja 1683 — 1792* (Warszawa 1938), *Fryderyk Wielki a Polska* (Poznań 1947) i *Kwestia bałtycka od X do XX wieku* (Gdańsk 1947).

W sferze specjalnych zainteresowań Zmarłego były badania biograficzne. W tym zakresie wydał on dwa dzieła: *Stanisław Konarski* (Warszawa 1925) i *Kazimierz Pułaski* (Kraków 1931). W Polskiej Akademii Umiejętności zainicjował i zorganizował poza tym pracę nad „Polskim słownikiem biograficznym“; pod jego redakcją wyszło 6 tomów tego słownika.

Był Konopczyński również wydawcą źródeł i materiałów historycznych. Najważniejszą pozycję w tej dziedzinie stanowią wzorowo opracowane 3 tomy z serii „Diariusze z wieku XVIII“ (wyd. Tow. Nauk. Warsz.), poza tym *Pamiętnik Teofili Sapieżyny* (Kraków 1914), *Pamiętniki Stanisława Lubomirskiego* (Lwów 1925) oraz długi szereg pomniejszych wydawnictw źródłowych, które ukazały się przeważnie w wydawnictwach Polskiej Akademii Umiejętności.

Drobniejszych rzeczy niesposób wyliczyć. Za życia wydał 2 tomy stu-

diów historycznych *Mrok i świt* (Warszawa 1911) i *Od Sobieskiego do Kościuszki* (Warszawa 1921), ale materiału starczyłoby na parę dalszych.

W ciągu całego toku pracy nie spuszczał Konopczyński z oka potrzeby syntezy w formie podręcznika. Jeżeli chodzi o historię powszechną, dał ją w V tomie znanego wydawnictwa: „Historia powszechna“ Trzaski, Everta, Michalskiego, gdzie przedstawił okres Wieku Oświecenia w Europie. W r. 1936 wydał dwutomowe *Dzieje Polski nowożytnej 1506 — 1795*, pomyślane jako podręcznik uniwersytecki, który wzbudził ogólne zainteresowanie i żywą dyskusję w świecie historycznym polskim, przerwane niestety przez wojnę 1939 r.

W rękopisach pozostałych po Zmarłym znajduje się, o ile mi wiadomo, w stanie wykończonym monografia *Pierwszy rozbiór Polski* i dwutomowe dzieło *Polscy pisarze polityczni XVIII w.*

Wydając w r. 1936 tom pierwszy dzieła *Konfederacja barska* autor wspomina, jak żmudnie przez lat 28 zbierał materiał do tego dzieła i odbywał liczne podróże naukowe. W związku z tym pomieścił również jedną osobistą, jakże znamiennej wypowiedź: „Wielką wędrówkę odbył autor tej książki także poza przestrzenią, w sferze ducha. Nie żeby zmieniał swe zasadnicze poglądy, ale świat naokoło się zmienił...“ Wypowiedź ta, niezmiernie charakterystyczna, jest ważna i miarodajna dla oceny ostatniej fazy życia i pracy Zmarłego, po r. 1945. Świat się naokoło istotnie zmienił, wkroczył na nowe drogi rozwoju społecznego i szedł w nową przyszłość. Zatopiony w rozważaniu zagadnień przeszłości uczony, może najuczcieńszy historyk naszych czasów, tego nie uwzględniał. W gruncie rzeczy nie był politykiem, aczkolwiek miał ambicję w tym kierunku, nie rozumiał już dzisiejszego życia, całą istotą swoją pochłonięty przez przeszłość, której badaniu poświęcił pół wieku ze swego długiego i ponad zwykłą miarę pracowitego żywota.

Emil Kipà

Tadeusz Makowiecki

(1900 — 1952)

Tadeusz Makowiecki urodził się w Warszawie dnia 27 marca 1900 r. jako syn Zygmunta i Zofii z Wartołowskich. Gimnazjum im. M. Reja w Warszawie ukończył w 1918 r., po czym zapisał się na Wydział Humanistyczny U. W. Studiował tu polonistykę pod kierunkiem Józefa Ujejskiego i Bronisława Gubrynowicza oraz historię sztuki pod kierunkiem Zygmunta Batowskiego. Doktorat z zakresu polonistyki uzyskał w r. 1926, na podstawie rozprawy o młodzieńczych poglądach Norwida na sztukę.

W latach następnych Makowiecki oddaje się z całą energią dalszej pracy naukowej i literackiej, ubocznie poświęcając się i nauczaniu w szkołach warszawskich. Prace jego, szkice literackie, recenzje i utwory poetyckie ukazują się w Pamiętniku Literackim, Pamiętniku Warszawskim, Roczniku Literackim, Ruchu Literackim, Marchońcie, Drodze i Glossach. Żywy udział bierze również Makowiecki w zebraniach naukowych Klubu Literackiego i Naukowego, gdzie wygłasza odczyty o Norwidzie, Wyspiańskim, Karolu Brzozowskim, Berencie, Szaniawskim, jak też o pewnych zagadnieniach historii sztuki. W 1933 r. zostaje kustoszem Biblioteki U. W., aby z biegiem czasu zająć w niej stanowisko wice-dyrektora. W trzy lata potem habilituje się z historii literatury polskiej na U. W. na podstawie znakomitej książki o Wyspiańskim pt. *Poeta - Malarz* (1935). Dzie-